

***EKONOMSKE SLOBODE U
BOSNI I HERCEGOVINI
U 2003. GODINI***

Sarajevo, 03. juni 2003.godine

SADRŽAJ

1. ŠTA JE EKONOMSKA SLOBODA?	1
2. METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA STEPENA EKONOMSKE SLOBODE	1
3. BOSNA I HERCEGOVINA – INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA (podaci za 2003. godinu)	3
3.1. TRGOVINSKA POLITIKA.....	4
3.2. VLADINA JAVNA OPTEREĆENJA.....	5
3.3. VLADINA INTERVENCIJA U EKONOMIJI.....	5
3.4. MONETARNA POLITIKA	5
3.5. TOKOVI KAPITALA I STRANE INVESTICIJE	5
3.6. BANKARSTVO I FINANSIJE	6
3.7. PLATE I CIJENE.....	6
3.8. PRAVA VLASNIŠTVA	6
3.9. PROPISI.....	6
3.10. CRNO TRŽIŠTE.....	7
4. BOSNA I HERCEGOVINA I OKRUŽENJE	7
5. IZVORI PODATAKA.....	17

EKONOMSKE SLOBODE U BOSNI I HERCEGOVINI U 2003 GODINI¹

1. ŠTA JE EKONOMSKA SLOBODA?

Ekonomska sloboda se definiše kao odsustvo pritiska ili ograničenja koje Vlada nameće na proizvodnju, distribuciju ili potrošnju robe ili usluga u obimu većem od onoga koji je potreban da se zaštiti i održi sama ekonomska sloboda.

Minimalni pritisak je neophodan i građanima i zajednici i naciji da bi se mogli braniti, promovisati razvoj civilnog društva i uživati u plodovima svog rada. Kada Vlada upotrijebi pritisak u većem obimu od standardnog, postoji rizik da će uništiti tu slobodu. Kada se miješa u stanje na tržištu kako bi uticala na ishod koji nije zaštita ljudi i vlasništva, onda ta Vlada ugrožava ekonomsku slobodu..

Indeks ekonomske slobode je mnogo više od skupa podataka dobijenih empirijskim proučavanjem, to je pažljiva teoretska analiza faktora koji najviše utiču na institucionalno okruženje ekonomskog razvoja. Iako postoje mnoge teorije o porijeklu i uzrocima ekonomskog razvoja, nalazi ove studije su jasni: **zemlje sa najvećom ekonomskom slobodom imaju višu stopu ekonomskog rasta i znatno su prosperitnije od zemalja sa manjom ekonomskom slobodom.**

2. METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA STEPENA EKONOMSKE SLOBODE

Za izradu "1995 Index of Economic Freedom" utvrđen je okvirni metod kroz četiri dijela i to: pojmovi u području ekonomskih sloboda, istraživačko-analitički okvir, izvori podataka i način prezentacije.

Od tada pa do danas, taj metodološki okvir znatno je poboljššan, prvenstveno u dijelu istraživačkih i analitičkih postupaka i znatno proširuje izvore podataka.

¹THE HERITAGE FOUNDATION AND THE WALL STREET JOURNAL: "2003 INDEX OF ECONOMIC FREEDOM" Mart 2003, a potpisuju ga: Gerald P. O'Driscoll, Jr., Edwin J. Feulner, and Mary Anastasia O'Grady

Za mjerenje ekonomske slobode i stepena te slobode u svakoj zemlji, autori Indeksa su ispitali 50 nezavisnih ekonomskih varijabli. Te varijable svrstane su u deset kategorija, ili faktora, ekonomske slobode:

- ❖ Trgovinska politika,
- ❖ Fiskalne obaveze prema Vladi,
- ❖ Intervencija Vlade u ekonomiji,
- ❖ Monetarna politika,
- ❖ Tokovi kapitala i stranih investicija,
- ❖ Bankarstvo i finansije,
- ❖ Plate i cijene,
- ❖ Vlasnička prava,
- ❖ Propisi,
- ❖ Crno tržište.

Ovaj pristup je najpošteniji i najbolje odgovara svrsi Indeksa: da se dobije ocjena koja odražava institucionalno okruženje za ekonomsku aktivnost u svakoj zemlji. Indeks nije napravljen da bi se izmjerio proporcionalni doprinos jednog skupa statistički nezavisnih varijabli ekonomskom rastu. Autori indeksa identificiraju niz faktora koji, uzeti zajedno, određuju stepen ekonomske slobode u jednom društvu. To je institucionalno okruženje koje se na prvom mjestu smatra neophodnim za ekonomski rast.

Svaka zemlja dobila je ukupnu ocjenu koja se zasniva na prosjeku pojedinačnih ocjena svih deset faktora. Svaki faktor je ocijenjen prema skali koja je jedinstvena za taj faktor. Skala ima vrijednost od 1 do 5. Ocjena 1 označava institucionalnu ili niz odgovarajućih politika koje u najvećoj mjeri vode ka ekonomskoj slobodi, dok ocjena 5 označava skup politika koje u najmanjoj mjeri vode ka ekonomskoj slobodi. Osim toga, uz ocjenu za svaki faktor stoji i opis "bolje", "gore" ili "stabilno". Ovi opisi pokazuju da li je određeni faktor ekonomske slobode postao bolji, gori ili je ostao isti u odnosu na prošlogodišnje rezultate. Na kraju, ocjene svih faktora su sabrane i određena je prosječna vrijednost, odnosno ocjena koja je dodjeljena svakoj zemlji.

Četiri glavne kategorije ekonomske slobode su:

- ❖ **Slobodna** – zemlje sa prosječnom ukupnom ocjenom **1.95 ili manje**;
- ❖ **Uglavnom slobodna** – zemlje sa prosječnom ukupnom ocjenom **2.00 do 2.95**;
- ❖ **Uglavnom neslobodna** – zemlje sa prosječnom ukupnom ocjenom **3.00 do 3.95**
- ❖ **Pod pritiskom** – zemlje sa prosječnom ukupnom ocjenom **4.00 i više**.

Autori su se trudili da obezbijede što je moguće veću transparentnost procesa ocjenjivanja ekonomske slobode svih zemalja. Objasnili su zašto je svaki od razmatranih faktora važan element ekonomske slobode, kako su nivoi

ekonomske slobode ispitivani i ocjenjivani za svaki faktor i koji izvori podataka i informacija su korišteni za ove analize.

U **2003.** godini poboljšana je ekonomska sloboda u svijetu. **74** zemlje imaju bolje ocjene, **49** je bilo gore, a ocjene **32** zemlje ostale su nepromijenjene. Od **156** zemalja koje su numerički vrjednovane, **15** je klasificirano kao **slobodna**, **56** kao **uglavnom slobodna**, **74** kao **uglavnom neslobodna** i **11** zemalja **pod pritiskom**.

U ovogodišnjom Indeksu nisu objavljeni brožani podaci za **Angolu, Burundi, Kongo, Irak i Sudan**, jer u tim zemljama trenutno vladaju građanski nemiri, ili anarhija ili podaci neophodni za vrednovanje nisu bili dostupni. Ipak, prikupljene su informacije i o ovim zemljama.

3. BOSNA I HERCEGOVINA – INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA (podaci za 2003. godinu)

Stanovništvo:	3.997.000
Površina:	51.129 km²
GDP:	\$ 6.500 miliona
GDP stopa rasta:	5,9%
GDP po glavi stanovnika:	\$ 1.526
Izvoz:	\$ 1.700 miliona
Uvoz:	\$ 3.500 miliona
Mjesto:	139
Ocjena:	3.80
Kategorija:	uglavnom neslobodna

Index ekonomskih sloboda po oblastima za Bosnu i Hercegovinu:

RB	Oblasti	Ocjena
1.	Trgovinska politika	2.00
2.	Fiskalne obaveze prema Vladi	4.00
3.	Intervencija Vlade	5.00
4.	Monetarna politika	2.00
5.	Ino-investicije	4.00
6.	Bankarstvo i finansije	3.00
7.	Plate i cijene	3.00
8.	Vlasnička prava	5.00
9.	Propisi	5.00
10.	Crno tržište	5.00

Ocjene ekonomskih sloboda za Bosnu i Hercegovinu za prethodne godine su prema narednoj dinamici:

Godina	Index	Ocjena ekonomskih sloboda
1995.-1997.	nema podataka	nema podataka
1998.	4,70	pod pritiskom
1999.	4,70	pod pritiskom
2000.	4,40	pod pritiskom
2001.	4,00	pod pritiskom
2002.	3,90	uglavnom neslobodna

OPŠTA OCIJENA

Uprkos milijardama koje je od 1995. godine primila na ime pomoći, BiH je i dalje neophodan ekonomski oporavak. Vladavina zakona, praktično i ne postoji, prisutno je značajno miješanje politike u rad lokalnih sudova kojima nedostaje sposobnost i vještina neophodna da se i najjednostavnije krivično dijelo procesuiraju pošteno i efikasno. Slaba centralna Vlada troši slobodno, ali neefikasno, narod zauzvrat dobija malo.

Većina starih političkih partija u sve tri etničke zajednice povezana je sa organizovanim kriminalom. Odsustvo privatizacije dovelo je do toga da SAD suspenduju svoju pomoć BiH u decembru 1999. godine. Nakon toga došlo je do izvjesnog poboljšanja, strane kompanije, naročito slovenačke, počele su investirati u lokalni bankarski sektor, u trgovačke kompanije i preduzeća koja se bave proizvodnjom pića. Međutim, problemi kao što su jaka birokratija, dugotrajna i skupa procedura registracije preduzeća, restriktivni zakoni o radu, skupa sa očiglednim političkim slabostima, ostaju i dalje prisutni. Veliki dio ekonomije fokusira se na crno tržište. BiH je i dalje strahovito siromašna, samo 13,2 % populacije zarađuje više od četiri dolara dnevno. Generalno gledajući, ekonomija ostaje pod kontrolom političke elite koja se protivi reformama koje bi vodile ka većoj otvorenosti. Ekonomija pokazuje znakove neznatnog oporavka zahvaljujući povećanju međuentitetske trgovine. Ocjena monetarne politike BiH je za jedan poen lošija ove godine, ali su ocjene za trgovinsku politiku, kao i za bankarstvo i finansije za jedan poen bolje. Zahvaljujući tome, ove godine je ukupna ocjena za BiH bolja za 0,10 poena.

3.1. TRGOVINSKA POLITIKA

Ocjena: 2,00 (nizak nivo zaštite)

U 2000 godini, na osnovu podataka od MMF i Economist Intelligence Unit (EIU), prosječna tarifna stopa Bosne i Hercegovine je bila 3,4 procenta (na osnovu poreza za međunarodnu trgovinu kao procenat ukupnih izvoza), niže od 6,2 procenta izvešteno u 2002 Index. Kao rezultat ocjena trgovinske politike BiH je 1 bod bolja ove godine. Prema Economist Intelligence Unit i drugim izvorima, netarifne barijere uzima oblik korupcije i neefikasnosti i neproduktivnosti u procesu oslobađanja od carina.

3.2. VLADINA JAVNA OPTEREĆENJA

Ocjena - Prihod i korporativno oporezivanje: 2,50 (umjerene poreske stope)

Ocjena - Vladini troškovi: 5,00 (veoma visoki nivo Vladinih troškova)

Krajnja ocjena: 4,00 (visoki troškovi Vlade)

Na osnovu informacija od FIP-e u BiH je top stopa poreza na prihod je 25 procenata; granična stopa za prosječnog platioca poreza je 0 procenata. Top stopa kooperativnog poreza je 30 procenata. Troškovi Vlade su 65,9 procenata GDP-a u 2000 i povećava se rapidno. Prema MMF-u visok nivo vladinih troškova rezultira od naznačenja visokoj poslijeratnoj demografskoj ovisnosti starijih invalida i nesposobnih lica.

3.3. VLADINA INTERVENCIJA U EKONOMIJI

Ocjena: 5,00 (veoma visok nivo)

MMF izvještava da troškovi Vlade su bili 65,9 procenata od GDP-a u 2000. (podaci o Vladinoj potrošnji nisu bili raspoloživi; međutim, podaci o Vladinim troškovima su bili korišteni kao pokazatelj). Podaci od MMF-a označavaju da od januara do novembra 2001., Vlada je primila 3 procenta od svojih ukupnih prihoda od državnih preduzeća i Vladinih posjeda.

3.4. MONETARNA POLITIKA

Ocjena: 2,00 (niži nivo inflacije)

Podaci od EIU navode da je između 1994. i 2001.godine u BiH prosječna godišnja stopa inflacije 3,19 procenta i između 1994 i 2000.godine rast inflacije je od 2,99 procenta, izvještaj u 2002 Index-u. Kao rezultat ocjena monetarne politike BiH je 1 bod gora ove godine.

3.5. TOKOVI KAPITALA I STRANE INVESTICIJE

Ocjena: 4.00 (velike barijere)

Vlada USA u izvještaju navodi da Bosna i Hercegovina ino- investitorima daje ista prava kao i domaćim investitorima. Zatim, sa izuzetkom naoružanja i vojne opreme i javnog informisanja gdje je procenat strane kontrole ograničen na 49%, ograničenja ne postoje za ostale tipove poslovnih aktivnosti. Investitori su zaštićeni od promjena u zakonima koji regulišu strana ulaganja. Ako Vlada napravi izmjene, investitori mogu birati najpovoljnije propise koje će slijediti. Na kraju, zakon zabranjuje eksproprijaciju i nacionalizaciju imovine, osim u izuzetnim okolnostima i uz odgovarajuću nadoknadu.. Međutim propisi o radu ostaju "složeni, postoji prava šuma ovih propisa, mnogi od njih predstavljaju smetnju za početak i obavljanje poslovnih aktivnosti, jer omogućavaju maksimalnu kontrolu birokratije i zvaničnim mnogobrojnim inspektorima nude bezbroj mogućnosti za uzimanje mita."

3.6. BANKARSTVO I FINANSIJE

Ocjena : 3.00 (umjeren nivo restrikcija).

Stanje u bh. bankarskom sektoru se poboljšava pošto je Centralna banka BiH prihvatila zahtjeve za povećanje kapitala i nezavisnu bankarsku superviziju. Prema izvoru EIU, većina banaka je u privatnom vlasništvu i ne raspolažu dovoljnim kapitalom, mnoge od njih imaju samo propisani minimalni iznos kapitala.

Banke u državnom vlasništvu, također nisu u poziciji da kreditiraju, jer se veliki dio njihovog portfolia ne može realizovati, a imaju i velike probleme u vezi sa likvidnošću.

Isti izvor, također, navodi da su 2002. godine privatne banke kontrolisale približno 80% bankarske aktive, u poređenju sa samo 10% iz 1995. Četiri strane banke koje sada posluju u Federaciji Bosne i Hercegovine drže 50% depozita i 70% ukupne bankarske aktive. Četiri od 11 banaka iz Republike Srpske čiji je većinski vlasnik država su privatizovane. Na osnovu dokaza o progresu u privatizaciji bankarskog sektora, BiH je za ovu godinu iz bankarstva i finansija dobila ocjenu bolju za jedan poen u odnosu na prethodnu.

3.7. PLATE I CIJENE

Ocjena : 3.00 (umjeren nivo intervencija).

Prema Vladi USA , generalno gledajući, tržišta određuju cijene, određenu robu i usluge i dalje podliježu kontroli Vlade (električna energija, gas, telekom usluge). Vlada može uticati na politiku cijena u preduzećima koja su pod njenom direktnom ili indirektnom kontrolom. U BiH su i dalje plate na niskom nivou.

3.8. PRAVA VLASNIŠTVA

Ocjena: 5,00 (veoma nizak nivo zaštite)

Vlada USA izvještava da BiH pravni sistem koji se još razvija, ne pokriva adekvatno trgovinske aktivnosti. Ne postoje trgovinski sudovi u BiH i nema efikasnog načina da se riješe trgovinski sporovi. Zakon o ugovoru, u praksi, je skoro neprimjenljiv. Poslovne relacije mogu imati žalbe međutim, zbog neefikasnog rada u Sudovima, prosječna parnica za naplatu neplaćenih računa traje prosječno godinu i po da se dođe do suđenja.

Dalje, poslovni ljudi izvještavaju da suđenja uobičajno traže mita ili su predmet da utiču od javnih zvaničnika. Čak i kada postoji pozitivna odluka od Suda , ne postoji način za njenu sprovedbu.

3.9. PROPISI

Ocjena: 5.00 (vrlo visok nivo)

Poslovno okruženje u BiH karakteriše nedostatak transparentnosti, a sam proces investiranja je mukotrpan i težak. Prema Vladi USA, započinjanje biznisa u Bosni i Hercegovini za investitore može biti izuzetno težak i dugotrajan proces. Za registraciju preduzeća u Federaciji BiH neophodno je 14 različitih administrativnih odobrenja i saglasnosti. Prosječno vrijeme potrebno za okončanje ovog procesa u

Federaciji je 95 dana. Međutim, cijeli proces često može trajati godinu ili više. Mnogobrojne državne, entitetske, kantonalne i opštinske administracije stvaraju jak birokratski sistem kojem nedostaje transparentnost. Ovo je djelimičan problem za investitora. Sva tri nivoa vlasti (opštinski, kantonalni i entitetski) donose svoje vlastite zakone i propise o poduzetništvu koji prouzrokuju suvišne i proturiječne procedure koje ohrabruju korupciju.

3.10. CRNO TRŽIŠTE

Ocjena: 5.00 (vrlo visok nivo aktivnosti)

Crno tržište u BiH je rasprostranjeno. Prema EIU je ostvaren veliki napredak u praćenju uvoza i izvoza, vjeruje se da se značajan dio trgovine i dalje obavlja bez odgovarajuće dokumentacije. Neki izvori navode da je zvanična stopa nezaposlenosti, koja je na kraju 2000. godine iznosila oko 40 %, nije tačna pošto je crna ekonomija vrlo rasprostranjena.

4. BOSNA I HERCEGOVINA I OKRUŽENJE

Prema ocjenama ekonomske slobode, sačinjena je i rang lista svih zemalja. Na čelu liste nalazi se Hong Kong koji je dobio ocjenu (1,45). Slijede Singapur (1,50), Luksemburg i Novi Zeland (1,70), i Irska (1,75), Danska, Estonija i SAD dijele 6.mjesto sa ocjenom (1,80), Australija i Velika Britanija dijele 9.mjesto sa ocjenom (1,85).

Na dnu liste nalaze se Bjelorusija i Libija, koje dijele 151.mjesto sa ocjenom (4,30), Laos i Zimbabve dijele 153.mjesto sa ocjenom (4,40), Kuba na 155.mjestu sa ocjenom (4,45). Posljednja je Sjeverna Koreja sa ocjenom (5,00).

BiH se nalazi na 139. mjestu sa ocjenom (3,80). Od svih država nastalih raspadom SFRJ, Slovenija je najbolje plasirana i nalazi se na 62 mjestu sa ocjenom (2,85). Hrvatska je na 89. mjestu (3,15), Makedonija na 94.mjestu (3,25), a Srbija i Crna Gora na 149 mjestu (4,25).

Od zemalja u okruženju Albanija i Bugarska su na 104 mjestu sa ocjenom (3,35), Austrija na 19 mjestu sa ocjenom (2,10), Italija na 29 mjestu sa ocjenom (2,35), Mađarska na 44 mjestu sa ocjenom (2,65), Rumunija na 138 mjestu sa ocjenom (3,75) i Grčka na 56 mjestu sa ocjenom (2,80).

Ako analiziramo region jugoistočne Evrope (dakle, iz okruženja isključimo Austriju i Italiju) uočavamo prostor od 1.694.713 km² na kome živi 75.100.000 stanovnika. Taj prostor okružuje pet mora i to: Crno more, Egejsko i Kritsko more, te Jonsko i Jadransko more što čini 2/3 njegovih granica. Kopnene granice čine 1/3 većim dijelom su na sjeveru prema centralnoj Evropi, a manjim dijelom su na jugu na granici sa Turskom.

Države u jugo-istočnoj Evropi ostvarile su u 2002. godini GDP u iznosu od 318,5 mlrd. USD što je na nivou ostvarenja Austrije ili četiri puta manje nego što ga je ostvarila Italija. Prosječan rast GDP-a bio je 4,5%, a GDP per capita iznosio je

4.241 USD (zahvaljujući Sloveniji sa 11.972 USD, Mađarska sa 5.556 USD i Hrvatska sa 5.364).

Izvoz zemalja jugoistočne Evrope je 122,7 mlrd. USD, a uvoz 146,3 mlrd. USD.

Strane investicije u ove zemlje su 5,226 mlrd. USD, od čega: Hrvatska 1.200 mil, Bugarska 919 mil., Rumunija 950 mil., Mađarska 583 mil., Slovenija 303 mil., Makedonija 161 mil., BiH 79 mil., Srbija i Crna Gora 27 mil.

Kada je u pitanju konkurentnost država na ovom prostoru Mađarska i Slovenija, koje su uspjele u kratkom periodu transformirati ekonomski sistem u jedan stabilan tržišni sistem i nalaze se u pozitivnoj zoni ekonomskih sloboda i danas predstavljaju respektne poslovne partnere sa visokom konkurentnom sposobnošću. Njih slijede, ali znatno sporije Rumunija, Bugarska i Hrvatska.

Ostale države Albanija, Makedonija i Bosna i Hercegovina se nalaze u rizičnoj zoni i ekonomske reforme teku usporeno, dok je Srbija i Crna Gora sa visokim rizikom, što ukazuje da je ekonomski sistem nestabilan i rizičan.

Albanija, Makedonija, Bosna i Hercegovina, kao i Srbija i Crna Gora predstavljaju nestabilnu i rizičnu zonu u jugoistočnoj Evropi i upitan su poslovni partner za Evropsku Uniju, odnosno slijedi im dug proces tranzicije, ka liberalizaciji ekonomski sistema odnosno donošenje niza zakona i mjera za liberalizaciju trgovine, zatim liberalniji pristup Vlade u sferi ekonomije, stvaranje pozitivnog miljea za ino-investicije, transformiranje zakonskih propisa prema tržišnim standardima i eliminiranje rigidnih propisa, smanjenje fiskalnih opterećenja koji su stimulativni za poduzetništvo, obrt i razvoj malih i srednjih preduzeća uređenje bankarskog i finansijskog sistema prema tržišnim standardima, uređivanje segmenta vlasničkih prava i eliminiranje crnog tržišta koje je veliki balast i problem ovog regiona pa i Evropske unije i dalje.

Da bi Bosna i Hercegovina postala poželjan partner mora podići svoju komparativnu i konkurentnu sposobnost kroz redefinisane svog podjeljenog ekonomskog sistema u jedinstven i stabilan sistem.

Samo u stabilnim ekonomskim uslovima mogu se razviti pozitivne konfiguracije rasta i razvoja i u potpunosti afirmisati strategije, strukture konkurencija, uslovi faktora proizvodnje, uslovi tražnje, mreže vrijednosnih lanaca i potrebni suporti za visku konkurentnost na osnovi komparativnih prednosti.

ZEMLJE JUGOISTOČNE EVROPE

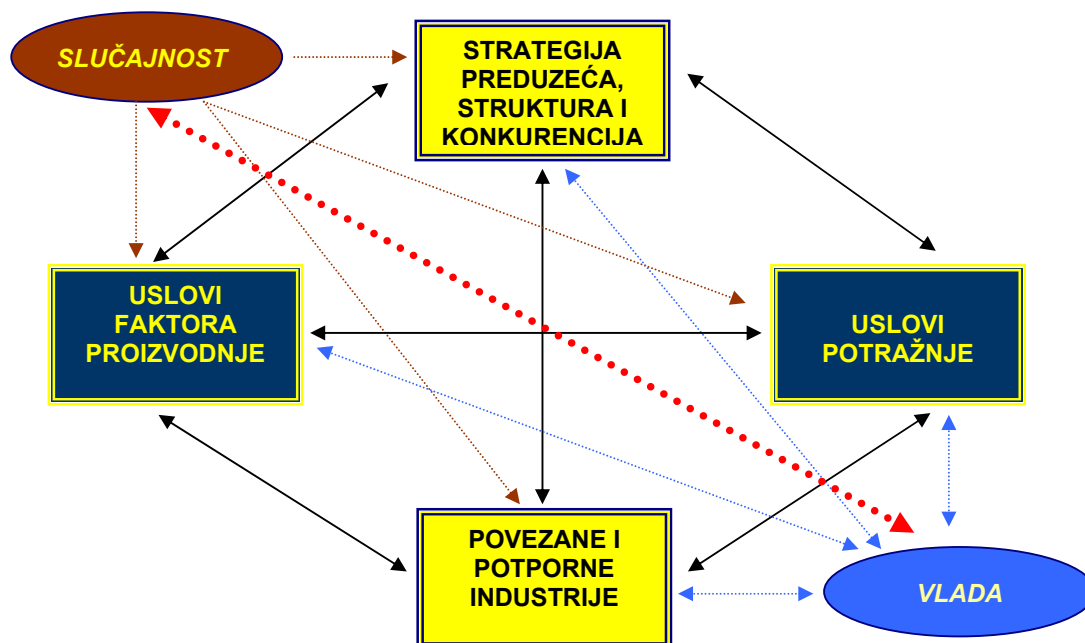
Stanovništvo:	75,1 mil.
Površina:	1,7 mil. km ²
GDP:	\$ 318,5 mlrd.
GDP stopa rasta:	4,5%
GDP po glavi stanovnika:	\$ 4.241
Izvoz:	\$ 122,7 mlrd.
Uvoz:	\$ 146,3 mlrd.
Strane invest.:	\$ 5,2 mlrd
Kategorija:	uglavnom neslobodne

Preme tome i svaki pojedinačni privredni subjekat, unutar Bosne i Hercegovine, postiže uspjeh u okviru određene industrije kada razvije povoljnu konfiguraciju slijedećih uslova:

Porterov model za analizu konkurentnosti država (naroda)

(izvor: M.Porter (1990), The Comparative Advantage of Nations, London, Macmillan Press)

- Uslovi faktora proizvodnje kao što su radna snaga, transportna i obrazovana infrastruktura, izvori znanja, certificirana organizacija rada i zaštita prirodne okoline.
- Uslovi potraživanja kao što su veličina tržišta, certificiran kvalitet proizvoda i sofisticiranost kupaca
- Samo povezana preduzeća u određenom vrijedonosnom lancu (od proizvođača sirovine do proizvođača finalnog proizvoda) mogu ostvariti konkurentske prednosti.
- Način na koji se upravlja preduzećima i način na kojima se formiraju strategije, utiče na njihove komparativne prednosti. Što je konkurencija intenzivnija, preduzeća moraju biti uspješnija, a prema tome i konkurentnija.
- Osim ovih odrednica razvoj svakog preduzeća ovisi o slučajnosti i državi. Sreća i drugi događaji izvan kontrole preduzeća, stvaraju diskontinuitete koji mogu preoblikovati osnovne uslove konkurentnosti i uspjeha čitavog lanca vrijednosti. Politika države predstavlja dio tog sistema jer može povećati ili umanjiti komparativne prednosti i konkurentsku sposobnost ukupnog lanca vrijednosti. Samo širenjem ekonomskih sloboda, država u kontinuitetu obezbjeđuje rast i razvoj ekonomskog sistema i svakog pojedinačnog subjekta u njegovom sastavu.
- Slučajnosti su uvijek nečim uslovljene, većinom su to kontingencijski (situacijski) faktori na koje se može uticati, ali djelomično.

Ukoliko **VLADA** (u donjem desnom dijelu), svoju pozornost usmjeri ka slučajevima, tada se otvara tzv. **CRVENA LINIJA** koja zahtijeva mnogo uložene energije od strane **VLADE** na saniranju **SLUČAJEVA** (npr. privatizacija, elektroprivreda i dr.), a ustvari problem ostaje neriješen, jer se nisu redefinisali uslovi koji su stvorili te slučajeve.

Zbog toga nužno je preko SWOT analize kao strategijskog alata doći do prioritarnih djelovanja, gdje bi se eliminacijom otklonile prijetnje za stvaranje **SLUČAJNOSTI**.

SWOT analiza BiH u odnosu na Jugoistočnu Evropu

PREDNOSTI: • Realativno čista priroda; • Proizvodnja zdrave hrane; • Mlada nezaposlena radna snaga; • Kvalitetni prirodni resursi; • Energetski resursi; • Kvalitetne građevinske usluge; • Turistički resursi.	NEDOSTACI: • Niska produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost; • Niski izvori znanja; • Spor proces certifikacije kvaliteta rada, organizacije i zaštite okoliša; • Slaba saobraćajna infrastruktura (neefikasan sistem saobraćaja); • Velik spoljnotrgovinski defbalans; • Skup i neefikasan državni aparat.
MOGUĆNOSTI: • Veliko tržište Jugoistočne Evrope (75 miliona stanovnika); • Izgradnja saobraćajne infrastrukture; • Proizvodnja i izvoz mineralnih sirovina i proizvoda, metali, čelični proizvodi i sl.; • Razvoj turističke privrede; • Izvoz usluga i radne snage; • Organizacija, proizvodnja i promet iz područja kulture i umjetnosti.	PRIJETNJE: • Neodgovarajući pravni propisi (zaštita vlasničkih prava, zaštita prava iz ugovora, zaštita ljudskih prava, zaštita autorskih prava i dr); • Neefikasan tužilački i sudski sistem (na pr. privatizacija); • Terorizam • Korupcija i organizovani kriminal; • Nelegalna ekonomija.

Nužno je napomenuti da samo puna saradnja zemalja ukupnog regiona Jugoistočne Evrope može zajedničkim aktivnostima znatno suzbiti negativna dejstva organiziranog kriminala i nelegalne ekonomije što čini velike prijetnje u razvoju zemalja regiona.

Posebno je nužna saradnja zemalja regiona, radi spriječavanja bilo kakvih terorističkih aktivnosti kroz zajedničke akcije.

Indeksi Ekonomske Slobode po godinama

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Albanija	3,60	3,70	3,60	3,70	3,60	3,70	3,50	3,30	3,35
Austrija	2,10	2,10	2,10	2,10	2,10	2,05	2,05	2,10	2,10
BiH	n/a	n/a	n/a	4,70	4,70	4,40	4,00	3,90	3,80
Bugarska	3,50	3,50	3,60	3,65	3,50	3,40	3,30	3,40	3,35
Hrvatska	n/a	3,60	3,60	3,65	3,60	3,50	3,45	3,40	3,15
Grčka	3,00	2,90	2,80	2,85	2,85	2,75	2,70	2,80	2,80
Italija	2,50	2,60	2,50	2,40	2,30	2,30	2,30	2,35	2,35
Mađarska	3,00	3,00	3,00	3,00	2,95	2,55	2,55	2,40	2,65
Makedonija	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	3,25	3,25
Rumunija	3,60	3,65	3,40	3,30	3,30	3,30	3,65	3,70	3,75
Slovenija	n/a	3,50	3,30	3,00	2,90	3,00	2,90	3,10	2,85
Srbija i Crna Gora	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	4,05	4,25

- Austrija, Italija i Grčka su države koje u kontinuitetu imaju pozitivne index-e ekonomskih sloboda i nalaze se u zoni ekonomski slobodnih zemalja
- Mađarska i Slovenija su države koje su u kratkom vremenskom periodu transformirale ekonomske sisteme i nalaze se u zoni uglavnom slobodnih zemalja Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Rumunija se nalaze u rizičnoj zoni sa index-om uglavnom neslobodnih zemalja
- Srbija i Crna Gora je država sa visokim rizikom sa index-om represivne zemlje

Tabela 2

Indeksi Ekonomske Slobode po oblastima

	<i>Trgovinska politika</i>	<i>Intervencija vlade</i>	<i>Strana ulaganja</i>	<i>Plaće i cijene</i>	<i>Propisi</i>	<i>Fiskalna opterećenja</i>	<i>Monetarna politika</i>	<i>Banke i finansije</i>	<i>Vlasnička prava</i>	<i>Crno tržište</i>	<i>Ukupno</i>
<i>Albanija</i>	5,0	3,0	2,0	2,0	4,0	3,5	2,0	3,0	4,0	5,0	3,35
<i>Austrija</i>	2,0	2,0	2,0	2,0	3,0	4,5	1,0	2,0	1,0	1,5	2,10
<i>BiH</i>	2,0	5,0	4,0	3,0	5,0	4,0	2,0	3,0	5,0	5,0	3,80
<i>Bugarska</i>	4,0	2,0	3,0	2,0	4,0	4,0	5,0	3,0	3,0	3,5	3,35
<i>Hrvatska</i>	3,0	2,0	3,0	3,0	4,0	4,0	2,0	3,0	4,0	3,5	3,15
<i>Grčka</i>	2,0	2,0	3,0	3,0	3,0	4,0	2,0	3,0	3,0	3,0	2,80
<i>Italija</i>	2,0	2,0	2,0	2,0	3,0	5,0	1,0	2,0	2,0	2,5	2,35
<i>Mađarska</i>	3,0	2,0	2,0	3,0	3,0	4,0	3,0	2,0	2,0	2,5	2,65
<i>Makedonija</i>	5,0	3,0	3,0	2,0	4,0	2,5	2,0	2,0	4,0	5,0	3,25
<i>Rumunija</i>	4,0	3,0	3,0	3,0	4,0	4,5	5,0	3,0	4,0	4,0	3,75
<i>Slovenija</i>	4,0	2,0	3,0	2,0	2,0	4,0	3,0	3,0	3,0	2,5	2,85
<i>Srbija i Crna Gora</i>	4,0	4,0	5,0	3,0	5,0	3,5	5,0	4,0	4,0	5,0	4,25

Statistički podaci o zemljama iz okruženja Bosne i Hercegovine

		<i>Stanovništvo</i>	<i>Površina u km²</i>	<i>GDP u mlrd USD</i>	<i>Rast GDP u %</i>	<i>GDP per capita u USD</i>	<i>Izvoz u mil USD</i>	<i>Uvoz u mil USD</i>	<i>Strane investicije u mil. USD</i>
1	Albanija	3.411.000	28.748	3,1	7,8	899	395	1.200	79
2	Austrija	8.121.300	83.858	265,0	1,0	32.630	14.200	13.790	125
3	BiH	3.977.000	51.129	6,5	5,9	1.526	1.700	3.500	107
4	Bugarska	8.166.960	110.910	12,3	5,8	1.503	7.020	7.700	919
5	Hrvatska	4.381.000	56.542	23,5	4,1	5.364	10.600	13.000	1.200
6	Grčka	10.939.771	131.940	144,0	4,1	13.163	28.500	39.400	897
7	Italija	57.844.000	301.230	1.200,0	1,8	21.185	365.500	343.500	5.900
8	Mađarska	10.169.000	930.000	56,5	3,8	5.556	39.900	40.400	583
9	Makedonija	2.031.000	25.333	2,8	4,3	1.378	1.300	1.800	161
10	Rumunija	22.435.000	237.500	32,7	1,6	1.460	15.000	19.600	950
11	Slovenija	1.994.026	20.253	23,9	3,0	11.972	15.500	15.900	303
12	Srbija i Crna Gora	10.637.000	102.350	13,2	5,0	1.240	2.400	3.800	27

- Po broju stanovnika prva je Italija, zatim Rumunija, Grčka, Srbija i Crna Gora, a BiH je na 9 mjestu;
- Po površini najveća je Mađarska, zatim Rumunija, Italija, Bugarska a BiH je na 9 mjestu;
- Najveći GDP ima Italija, zatim Austrija, Grčka a BiH je na 10 mjestu;
- Najveći rast GDP-a ima Albanija (7,8%) i BiH (5,9%) a najmanji Austrija (1,0%);
- Najveći GDP per capita ima Austrija, Italija, Slovenija i Grčka a BiH je na 7 mjestu;
- Suficitnu bilancu izvoz-uvoz ima Italija, Austrija, balansiranu bilancu izvoz-uvoz imaju Mađarska, Makedonija Slovenija
- Deficitnu bilancu izvoz-uvoz imaju Albanija, BiH, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Rumunija i Srbija i Crna Gora
- Najveće strane investicije dobila je Italija, Hrvatska i Rumunija. BiH je na 10 mjestu;

Glavne grane i zemlje partneri izvoza i uvoza

	Glavne grane		Zemlje partneri	
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz
Albanija	Tekstil i obuća, asfalt, metal i metalna ruda, voće, duhan, povrće, sirova nafta	Mašine i oprema, hemikalije i prehrambeni artikli	Italija 36,2%, Grčka 27,6%, Njemačka 5,5%, Turska 5,4%, Bugarska 2,4%	Italija 71,2%, Grčka 12,1%, Njemačka 6,8%, Srbija i Crna Gora 2,8%, Danska 1,1%
Austrija	Mašine i oprema, papir i papirna ambalaža, metalni proizvodi, hemikalije, željezo i čelik, prehrambeni artikli	Mašine i oprema, hemikalije, metalni proizvodi, nafta i proizvodi od nafte i prehrambeni artikli	Njemačka 33,3%, Italija 8,9%, Švicarska 6,7%, Mađarska 5,0%	Njemačka 43,6%, Italija 6,8%, Švicarska 4,8%, Mađarska 4,0%
Bosna i Hercegovina	Bazni metali, odjeća i drvo	Hrana i piće, hemikalije, mašine i oprema, gorivo	Italija 17,2%, Švicarska 16,8%, Njemačka 16,0%, Hrvatska 11,0%	Hrvatska 29,3%, Slovenija 14,5%, Njemačka 12,8%, Italija 9,4%
Bugarska	Tekstil, odjeća, obuća, bazni metali, mašine i transportna oprema, hemikalije	Gorivo, minerali, sirovine, mašine i oprema, metal i rude, hemikalije i plastika, hrana i tekstil	Italija 8,9%, Njemačka 33,3%, Grčka 8,8%, Turska 8,1%, Francuska 5,6%	Rusija 19,9%, Njemačka 15,3%, Italija 9,6%, Francuska 6,1%, Grčka 5,7%
Hrvatska	Tekstil, odjeća, obuća, hemikalije, proizvodi od nafte, proizvodi od hrane	Mašine, transportna i električna oprema, hemikalije, maziva, prehrambeni artikli	Italija 22,0%, Njemačka 14,2%, BiH 11,1%, Slovenija 10,7%, Austrija 6,2%	Italija 17,1%, Njemačka 16,4%, Rusija 8,5%, Slovenija 7,9%, Austrija 6,7%
Grčka	Industrijski proizvodi, hrana i piće, proizvodi od nafte	Industrijski proizvodi, prehrambeni artikli, gorivo hemikalije	Njemačka 12,3%, Italija 9,2%, UK 6,4%, US 5,5%	Italija 13,5%, Njemačka 13,4%, Francuska 7,1%, Holandija 6,2%

Tabela 4/b

	Glavne grane		Zemlje partneri	
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz
Italija	Inženjerski proizvodi, tekstil i odjeća, mašine za proizvodnju, motorna vozila, transportna oprema, hemikalije, hrana, piće i duhan, minerali i neželjezni metali	Inženjerski proizvodi, hemikalije, transportna oprema, energetski proizvodi, minerali i neželjezni metali, tekstil i odjeća, hrana, piće i duhan,	Njemačka 15,1%, Francuska 12,6%, US 10,4%, UK 6,9%, Španija 6,2%	Njemačka 17,5%, Francuska 11,4%, Holandija 9,9%, UK 5,4%, US 5,3%
Mađarska	Mašine i oprema, sirovine, proizvodi o hrane	Mašine i oprema, ostali industrijski proizvodi, gorivo i struja, proizvodi od hrane, sirovine	Njemačka 35,6%, Austrija 7,9%, Italija 6,3%, Francuska 6,0%	Njemačka 24,9%, Italija 7,9%, Austrija 7,4%, Rusija 7,0%
Makedonija	Hrana i piće, duhan, razni industrijski proizvodi, željezi i čelik	Mašine i oprema, hemikalije, gorivo, proizvodi od hrane	Srbija i Crna Gora 23,1%, Njemačka 20,6%, US 8,6%, Italija 7,7%	Njemačka 12,6%, Grčka 10,9%, Srbija i Crna Gora 9,3%, Rusija 8,3%, Slovenija 7,0%
Rumunija	Tekstil i obuća, Metal i proizvodi od metala, mašine i oprema, minerali i gorivo	Mašine i oprema, minerali i gorivo, hemikalije, tekstil i proizvodi	Italija 22,4%, Njemačka 15,7%, Francuska 7,0%, Turska 6,1%	Italija 18,7%, Njemačka 14,7%, Rusija 8,6%, Francuska 6,1%
Slovenija	Industrijski proizvodi, mašine i transportna oprema, hemikalije, hrana	Mašine i transportna oprema, industrijski proizvodi hemikalije, gorivo i maziva, hrana	Njemačka 26,0%, Italija 12,4%, Hrvatska 8,6%, Austrija 7,4%, Francuska 6,7%	Njemačka 19,6%, Italija 18,0%, Francuska 10,8%, Austrija 8,5%, Hrvatska 4,0%
Srbija i Crna Gora	Mašine, metale, struju, duhan	Mašine, transportna oprema, gorivo, naftni proizvodi, struja	Italija 16,4%, BiH 13,1%, Njemačka 12,1%, Makedonija 9,2%	Rusija 14,2%, Njemačka 12,2%, Italija 10,3%, Grčka 4,5%

5. IZVORI PODATAKA

Kao izvor podataka korištena je Publikacija "Indeksi Ekonomske Slobode 2003", The Heritage Foundation i Wall Street Journal. U publikaciji korišteni slijedeći izvori:

Stanovništvo

Izvor: Svjetska banka, Indikatori svjetskog razvoja 2002 on-line

Ukupna površina

Izvor: U.S. Centralna agencija za intelegenciju, Svjetska činjenična knjiga 2001.

GDP:

Izvori: Svjetska banka, Indikatori za svjetski razvoj 2002 on line; Economist Intelligence Unit Limited, Izvještaji zemlje, 2002; Profili zemlje 2001-2002; Statistička agencija zemlje i Centralna banka zemlje; Korišteni podaci u ovom obračunu su iz OECD, Glavni ekonomski indikatori, juni 2002; Economist Intelligence Unit Limited, Izvještaj zemlje, 2002; IMF, Svjetski ekonomski pogled– World Economic Look; Statistička agencija zemlje; Centralna banka zemlje.

Stopa rasta GDP

Izvori: Svjetska banka, Indikatori za svjetski razvoj 2002 on-line, Indikatori za svjetski razvoj 2002 i Economist Intelligence Unit Limited, Izvještaji zemlje, 2002. Podaci stope porasta su iz OECD, Glavni ekonomski indikatori; Statistička agencija zemlje; Centralna banka zemlje i međunarodni monetarni fond, Svjetski ekonomski pogled.

GDP po glavi:

Izvori: Svjetska banka, Indikatori za svjetski razvoj 2002 on-line; Economist Intelligence Unit Limited,; Izvještaji zemlje, 2002; OECD; Glavni ekonomski indikatori, juni 2002 i statistička agencija zemlje.

Glavni izvozni proizvodi:

Izvori: U.S. Centrall Intelligence Agency, Svjeska činjenična knjiga – The World factbook 2001, Economist Intelligence Unit Limited, Izvještaji zemlje, 2002 i Profili zemlje 2001-2002.

Izvozi dobara i usluga: Vrijednost svih dobara i drugih tržišnih usluga

Izvor: Svjetska banka, Indikatori svjetskog razvoja 2002 on line Economist Intelligence Unit Limited, Izvještaji zemlje, 2002 i Profili zemlje, 2001 – 2002; Statistička agencija zemlje i ministarstvo ekonomije i trgovine. Neophodni podaci za ovaj obračun su iz Economist Intelligence Unit Limited, Izvještaji zemlje, 2002; svjetska banka, Indikatori svjetske banke 2002 on line i statistička agencija zemlje.

Glavni izvozni partneri za trgovinu:

Izvor: Economist Intelligence Unit, izvještaji zemlje, 2002 i Profili zemlje, 2001-2002. Glavni uvozni proizvodi: U.S. Centrall Intelligence Agency, Svjetska činjenična knjiga 2001 i Economist Intelligence Unit, Izvještaji zemlje, 2002 i Profili zemlje, 2001-2002.

Uvoz dobara i usluga:

Izvor: Svjetska banka, Indikatori svjetskog razvoja 2002 on line, Economist Intelligence Unit Limited, Izvještaji zemlje, 2002 i Profili zemlje, 2001-2002; statistička agencija zemlje i ministarstvo ekonomije i trgovine zemlje. Podaci su iz Economist Intelligence Unit Limited, Izvještaji zemlje, 2002; Svjetska banka, Indikatori svjetskog razvoja 2002 on-line i statistička agencija zemlje.

Glavni uvozni trgovački partneri:

Izvor: Economist Intelligence Unit, Izvještaji zemlje, 2002 i Profili zemlje, 2001-2002.

Strane direktne investicije:

Izvor: Svjetska banka, Indikatori svjetskog razvoja 2002, UN konferencija za trgovinu i razvoj (UNCTAD), Svjetski izvještaj za investicije 2001; UN Ekonomska jedinica za Latin Ameriku i Caribbean (ECLAC), Statistička godišnja knjiga za Latin America i Caribbean 2001; statistička agencija zemlje i centralna banka zemlje. Podaci za 2001 su iz centralne banke zemlje, statističke agencije zemlje i OECD, Trendovi i prethodni razvoji u stranim direktnim investicijam